

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ МАГІСТРІВ

Частина 1

**Полтава
2021**

**Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»
(ПУЕТ)**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ МАГІСТРІВ

Частина 1

**Полтава
ПУЕТ
2021**

УДК 339.1+640+664+37+657+005+004+80(062.552)

3-41

Друкується відповідно до Наказу по університету № 140-Н від 25 серпня 2021 р.

Редакційна колегія:

Головний редактор – **О. О. Нестуля**, д. і. н., професор, ректор Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» (ПУЕТ).

Заступник головного редактора – **О. В. Манжура**, д. е. н., доцент, проректор з науково-педагогічної роботи ПУЕТ.

Відповідальний секретар – **Н. М. Бобух**, д. філол. н., професор, завідувач кафедри української, іноземних мов та перекладу ПУЕТ.

Відповідальний редактор:

А. С. Ткаченко, к. т. н., директор Навчально-наукового інституту денної освіти ПУЕТ.

Члени редакційної колегії:

Л. М. Шимановська-Діаніч, д. е. н., професор, завідувач кафедри менеджменту ПУЕТ;

Т. В. Онішко, д. і. н., професор, завідувач сектору документознавства та інформаційної діяльності в економічних системах кафедри менеджменту ПУЕТ;

Л. С. Франко, ст. викладач, завідувач кафедри міжнародної економіки та міжнародних економічних відносин ПУЕТ;

М. Є. Розоза, д. е. н., професор, завідувач кафедри економічної кібернетики, бізнес-економіки та інформаційних систем ПУЕТ;

Т. А. Костишина, д. е. н., професор, завідувач кафедри управління персоналом, економіки праці та економічної теорії ПУЕТ;

Г. В. Лаврик, д. ю. н., професор, завідувач кафедри правознавства ПУЕТ;

О. В. Ольховська, к. ф.-м. н., завідувач кафедри комп'ютерних наук та інформаційних технологій ПУЕТ;

О. В. Яріш, к. е. н., доцент, завідувач кафедри фінансів та банківської справи ПУЕТ;

А. І. Мілька, к. е. н., доцент, завідувач кафедри бухгалтерського обліку і аудиту ПУЕТ;

Н. В. Карпенко, д. е. н., професор, завідувач кафедри маркетингу ПУЕТ;

Г. О. Бірта, д. с.-г. н., професор, завідувач кафедри товарознавства, біотехнології, експертизи та митної справи ПУЕТ;

Г. П. Хомич, д. т. н., професор, завідувач кафедри технологій харчових виробництв і ресторанного господарства ПУЕТ;

Т. В. Капліна, д. т. н., професор, завідувач кафедри готельно-ресторанної та курортної справи ПУЕТ;

Г. П. Скляр, д. е. н., професор, завідувач кафедри туристичного та готельного бізнесу ПУЕТ;

І. М. Петренко, д. і. н., професор, завідувач кафедри педагогіки та суспільних наук ПУЕТ.

Збірник наукових статей магістрів. Навчально-науковий
3-41 інститут денної освіти : у 2 ч. – Полтава : ПУЕТ, 2021. – Ч. 1. –
334 с.

ISBN 978-966-184-417-8

У збірнику представлено результати наукових досліджень магістрів спеціальностей: Підприємництво, торгівля та біржова діяльність; Готельно-ресторанна справа; Харчові технології; Освітні педагогічні науки; Облік і оподаткування; Менеджмент; Інформаційна, бібліотечна та архівна справа; Публічне управління та адміністрування; Комп'ютерні науки; Філологія; Фінанси, банківська справа та страхування; Економіка; Підприємництво, торгівля та біржова діяльність; Товарознавство та експертиза в митній справі; Маркетинг.

УДК 339.1+640+664+37+657+005+004+80(062.552)

Матеріали друкуються в авторській редакції мовами оригіналів.

За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідальні автори.

Розповсюдження та тиражування без офіційного дозволу ПУЕТ заборонено

ISBN 978-966-184-417-8

© Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», 2021

Журавель М. В., Тодорова І. С. Формування професійної компетентності майбутнього фахівця через проєктну діяльність.....	190
Заліський А. С., Петренко І. М. Формування в магістрів професійного інтересу до управлінської діяльності	195
Коваль П. В., Тодорова І. С. Етапи реалізації ресурсно-орієнтованого підходу як засобу оптимізації процесу формування професійної компетентності майбутніх фахівців з економічної кібернетики	200
Куроп'ятник К. О., Кононець Н. В. Модель методичної системи формування цифрової компетентності майбутніх викладачів дисциплін комп'ютерного циклу в процесі вивчення основ програмування.....	206
Лещенко І. В., Усанов І. В. Міжнаціональна толерантність як філософське і психолого-педагогічне поняття	211
Лисяк В. Ю., Петренко І. М. Методологічні аспекти дослідження проблеми управління навчально-творчою діяльністю студентів	217
Макаревич Р. В., Петренко І. М. Безпека людини в умовах запровадження високоефективних технологій інтенсивного навчання	223
Маньковська Д. А., Кононець Н. В. Емоції та почуття в освітній теорії та практиці.....	228
Мельник В. С., Петренко І. М. Дидактична модель реалізації проєктного підходу до організації науково-дослідницької діяльності студентів у вищій школі.....	235
Миколаєнко В. І., Нестуля С. І. Структурні компоненти готовності майбутніх фахівців з туризму до професійної діяльності	241
Митрофанов О. А., Тодорова І. С. Педагогічні принципи формування пізнавальної діяльності студентів економічних університетів	245

5. Барно Т. Особливості впровадження модульно-рейтингової системи у вищій школі / Барно Т. // Імідж сучасного педагога. – 2005. – № 9–10. – С. 61–64.
6. Маркелова Т. В. Использование инновационных технологий в модульно-рейтинговой системе / Маркелова Т. В. // Педагогическое образование и наука. – 2010. – № 7. – С. 18–21.
7. Вітвицька С. С. Практикум з педагогіки вищої школи : навч. пос. за модульно-рейтинговою системою навчання [для студ. магістратури] / Вітвицька С. С. – Київ : Центр навч. л-ри, 2005. – 396 с.
8. Кучерявий О. Г. Модульно-розвивальне навчання у вищій школі: аспекти проектування : монографія / Кучерявий О. Г. – Київ : Слово, 2012. – 280 с.

УДК 378.1

ЕМОЦІЇ ТА ПОЧУТТЯ В ОСВІТНІЙ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ

***Д. А. Маньковська**, магістр спеціальності Освітні, педагогічні науки освітня програма «Педагогіка вищої школи»*

***Н. В. Кононец**, д. пед. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті представлено протиставлення західної та вітчизняної традиції в тлумаченні почуттів та емоцій. А також особливості антропологічних структур, що породжують дані переживання.

Ключові слова: емоції, почуття, інтелектуальне, інтелігентне, масове суспільство, виховання.

Abstract. The article presents the opposition of Western and national traditions in the interpretation of feelings and emotions. As well as the features of anthropological structures that generate these experiences.

Key words: emotions, feelings, intellectual, intelligent, mass society, education.

Постановка проблеми. У вітчизняний науковий обіг увійшла калька західного концепту «емоційний інтелект», який потребує свого уточнення. Перші труднощі виникають із розрізнення емоцій та почуттів, а також через відсутність усталених критеріїв застосування такого поширеного понятійного інстру-

ментарію. У пострадянський простір дана термінологія приходить із англomовного середовища, де «emotions» – нерозрізнено позначає і емоції і почуття, що у нашому мовному контексті може вводити в оману щодо природи позначених процесів і вжитку термінів, які їх виражають. Також потрібно для повноти розуміння концепту «емоційний інтелект» вказати на застосування поняття «інтелекту», яке має свою історію. Ще від античних філософів існує розрізнення інтелектуального та інтелігбельного, як знання і розуміння. Знання вони завжди *pro* щось, вони опредметнюють живу сутність – це по-перше, а по-друге – вони відсторонюють суб'єкта споглядання у особливу виключну позицію, де пізнає навіть не він сам, а його розум озброєний методом добуває об'єктивні свідчення. А розуміння стосується завжди когось, або для когось – це комунікативний акт невідстороненої співучасті. У постіндустріальних суспільствах – поняття «інтелектуал» (від лат. *intellegere; intellectio; intellectivus; intellectus* – відчувати, пізнавати; розуміння, витлумачення змісту; уможливленний, теоретичний; відчуття, сприйняття; має радше культурологічне ніж соціологічне значення). При перекладі західне інтелект ближче до нашого інтелігенція. Слово «інтелігенція» в перекладі з латинської (*intelligentia*) означає «умогляд», «сила розуміння», «здатність до узагальнення і систематизації понять». На емпатичний характер, тож і душевний характер інтелігенції вказує М. Епштейн: «Інтелігентність як *intelligentia* – це схильність розуму самостійно розглядати і поєднувати найрізноманітніші ідеї, виходячи за межі будь-якого усталеного способу мислення. Інтелігентність – це неупередженість, повна відкритість мислення, свого роду *універсальна симпатія і емпатія в розумовій сфері*, яка дозволяє зближуватися з людьми самих різних ментальностей і об'єднувати їх спільним пошуком істини [1].

Також, М. Епштейн вважає, що поняття інтелігентності стає потрібним світу, бо це хвора совість безсовісного світу, розум божевільної держави, світло неосвіченого суспільства... А іще одна важлива місія інтелігентності полягає в тому, що «нові диспропорції у розвитку людського розуму можуть призвести до

відродження поняття інтелігенції в ще одному сенсі – для позначення природного розуму на його розбіжних шляхах з більш могутнім, але безтілесним, а тому і «безсердечним» штучним розумом» (там само).

Аналіз основних досліджень і публікацій. У сучасних дослідженнях емоційного інтелекту відомі доробки таких дослідників, як Дж. Бауера, Т. Сисоева, структуру інтелекту розглянуто у Л. Засєкіна, А. Кепалайте, Ю. Черножук, ефективність інтелектуальної та пізнавальної діяльності вивчали О. Божок, С. Колот, О. Тихомиров, О. Чебикін, а також важливий внесок зробили В. Бодров, В. Бойко, Г. Нікіфоров, О. Саннікова.

У психологічний обіг поняття було введено П. Анохіним, «інтелектуальні емоції» І. Васильєв, В. Метьєс, «емоційну пам'ять» О. Громова, Ю. Ханін, «емоційне мислення» Г. Орме. Найбільш повне узагальнення проведене у Дж. Майєра, П. Саловей, Г. Гарднера.

Формулювання мети. Показати особливості вітчизняного осмислення емоційного інтелекту і варіанти тлумачення для освітньої практики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглянемо особливості вжитку понять почуття і емоції. Відчуття, емоції та почуття – мають ієрархію у своїй складності, але разом з тим вони сполучають два полюси людського існування: тілесний факт та ідеальний внутрішній образ. Якщо почуття – це те як відкривається і розгортається особистість і стосуються вони ідеального образу особистості, то емоційність, розгортає переживання пов'язані із тілесним існуванням, забезпечує природні потреби життя. Особистість поєднує індивідуальність одиничного факту та загальність ідеального смислу людини у вільному розумному житті.

Важливою відмінністю почуттів та емоцій є суспільний характер переживання. Емоційні стани характерні для інстинктивних переживань і ситуативних реакцій в контексті родового існування. Згідно Пола Екмана це – радість, здивування, сум, злість, відроза, презирство, страх. А взагалі «На сьогодні ще не існує такої класифікації базових або первинних емоцій, яка б

була прийнятою всіма їх дослідниками» [2]. Навіть цей перелік вже вказує на взаємну проєкцію почуттів та емоцій і на це варто звернути увагу. Страх нереалізованості – почуття, а страх темряви – емоція, тут одне і те переживання страху стосується двох природних начал людини. Одне відноситься до суто людського існування, а друге властиве й тваринному. Почуття супроводжують народження і розвиток образу існування людини, проекту самої людяності, а емоції є реактивним відгуком на поточні події та обставини життя, а емоції у свою чергу супроводжують почуття.

Почуття і емоції характеризують дві природи людського існування, одна супроводжує особистісний образ людини, а друга індивідуальний, тобто природній. Емоція – це те що притаманно для фізичної істоти, а почуття – почуті, або відчуті із середини, тобто у відношенні до образу людського існування, мають інше ніж емоції походження і іншу динаміку існування. Корінь почуттів у смисловій глибині, належить сутнісній сфері людини і самі вони є не що інше, як становлення цього смислу і його реалізація в мінливих обставинах. В свою чергу ця сутність людського існування не є передзаданою, не дана, як вихідна умова існування, як загальний родовий образ, що властиво саме для тварин, а є завданням персональним, яке іще потрібно вирішити. Тварина від народження має свою сутність і реалізує її у своїй організації та своїх поведках. Людина скоріше живе парадоксально, піди туди, не знаю куди і знайди те, не знаю що, бо вона крім родової умови існування має іще здійснити й персональну реалізацію і саме на це, і для цього існують її почуття.

Людина поєднує у собі природні (тваринні) і неприродні (антропологічні) риси, до одних ми відносимо емоції, а інших – почуття. Важко стверджувати, що розвиток, тобто здійснення одних може випадково формувати інші, ніби нижчі обумовлюють вищі, а більш просте може творити незрівнянно більш складне і досконале. Але навіть якщо це і так, то тоді має існувати той закон, за яким раптом починають виникати не потрібні для відтворення і підтримки життя почуття, такі як любов, довіра, поблажливість і т. п. Цей закон говорить про те,

що в світ, ніби сходами, входить щось більш піднесене, котре осмислює і розрізняє в світлі краси і справедливості все суще. У світ входить саме людський образ, поступово приймаючи все природне. Людина сприймає світ у проекті образу свого існування – це і являє сферу її почуттів, співвідносить можливості власної реалізації, їх труднощі та звершення. Почуття і є потягом становлення людської сутності у власній стратегії здійснення, у виборі життєвого шляху.

Емоції – це ті переживання, які ніби йдуть назустріч почуттєвого переживання і забезпечують більш глибоке проникнення у світ несвідомих процесів і життєвих подій. Можна звичайно сказати, що почуття виникають з емоцій, але тільки в тому сенсі, що самі почуття знаходять в них опору для вступу в світ. А в історії вбачати не стільки саморозвиток і сходження фізичного факту до більш піднесеного існування, але поступове входження у світ мети його існування – людини, який тільки тим і людина, що народжує небувале.

Почуття виникають у відношенні до персональної ідеї існування і це рівень інтелігентності, який являє самоусвідомлення у самовідношенні. Цей внутрішній світ людини відкривається на певному етапі дорослості, тож він визначає зрілість особистості, яка прийшла до себе природними засобами, тобто емоціями організованими у відповідності до вищої ідеї. Важливо відмітити, що відкриває себе, свою сутність, а не створює. Відбувається свідоме народження у якому власне ідеальне призначення і тілесне існування узгоджуються позицією Я, особистим образом існування. Я – завжди залишається між смыслом і фактом єднаючи їх у почуттях та емоціях. Я – це місце імені, де співвіднесення себе з іншим в собі (почуття) співпадає з співвіднесенням себе із іншим в іншому (емоції).

Тваринна афектація перетворюється на емоції, тобто фізіологічне на психічне не через діяльність і поведінку, як нині тлумачиться у психології, а через їх сприйняття, розрізнення та впізнавання в світлі власного образу існування. Тобто емоції розрізняються через почуття. Тварина лише переживає афектацію, але нічого не знає, і не розрізняє ніяку радість, здивування,

сум, злість, відраза, презирство, страх, не вона їх має, вона до них стає причетна в житті родової душі.

Зневажаючи на ці положення, людина робить перенос себе на тваринний світ. Афекти тваринного світу людина символізує і тим олюднює тваринний світ. Цей перехід між почуттями та емоціями визначає горизонти і наповнює варіативними можливостями обидва типи переживань. Методологічно це схоже на винахід температури. У природі ніякої температури не існує, а є відчуття холоду і тепла, а от людина вже прив'язує це у своїх тлумаченнях до агрегатних станів води, накладає градацію за зручною для вираження цифровою шкалою. Так з'являються закони природи, яких у самій природі немає, але є умови для їх відкриття людиною. Підкреслимо, відкриття, а не створення, бо відкриваємо те, що ніби то вже якимось існує. Тобто природне відкривається у світлі людських інтерпретацій. Подібно і почуття не творять емоції, а відкривають їх у горизонті особистості, надаючи символічний вияв, іменують.

Якщо у тварин емоції забезпечують реалізацію єдиної родової ідеї існування, видового життя, забезпечують характер колективного організму і включені в єдиний обіг душевного устрою популяції, то інакше у людини. Емоції приводять до розкриття власного образу існування, який викликаний до життя родом, але ним не обумовлений. Особистість не походить з родових відносин, а входить, вводиться в рід і приносить свободу волі, розуміючий розум і чутливі почуття. Почуття саме й живуть тим, що чують емоційний стан індивідуального існування і не просто чують, а найголовніше – розкривають цільову причину, за виразом Аристотеля. Емоції не просто спрямовані на збереження і продовження життя, але роблять це певним, особистісним образом існування в контексті почуттів, у яких розкривається ідеальне призначення. Наприклад мама може проявити емоцію гніву на свою дитину, а не лишатися байдужою, саме через те, що вона має почуття любові.

Власний образ існування відкриває надприродну ресурсну базу особистості, тобто смислове наповнення, сутнісну потужність і вольові можливості. Людські можливості обмежені не

тілесними даними, а даними тілу смисловими горизонтами. Протягом життя відбувається вихід, виховання, виведення із схову культурними засобами власного образу і на цьому шляху людина відкриває і вивільняє почуття. Подобається/неподобається виникає саме у відношенні до власного образу, який розкривається через відношення подібності.

Емоції працюють безвідмовно через свою укоріненість у інстинктах і вони типові, як для людей так і для тварин. Сюди розум взагалі не зазирає, він усе виявляє потім, коли уже все фактично відбулося. Він не може додати, або відкоригувати щось у емоційному переживанні, він знаходить його просто як факт, який є об'єктивно. Страх – те, що заставляє кам'яніти, гнів застеляє очі, екстаз приводить у несамовитість і шаленство, провина призводить до ніяковіння, тобто розгубленої позиції і врешті сум, призводить до апатії байдужості та безучастності. Тут бере своє максимально деперсоніфікована колективна індивідуальність характерна для стадних поведінкових форм. Особливо емоційна домінанта проявляються у масовому суспільстві. Даний феномен досліджений у Г. Лебона і Г. Тарда коротко можна інтерпретувати так: у соціальних спільнотах, пов'язаних з «безпосередньою» взаємодією людей, поведінка останніх визначається не стільки тією чи іншою формою свідомості, скільки емоційно-психічними, несвідомими співпереживаннями, тобто спільними для всіх, однотипними психічними переживаннями [3].

Натовп є однорідне людське тіло, в яке зливаються його індивіди, втрачаючи при цьому власне «Я» з усіма його атрибутами. Таким чином, людина в натовпі вже не є тією особистістю, якою вона була до того, як увійшла до цієї спільності, але відбувається це через ті механізми, які закладені в її психіці. Ось що пише про це Лебон: «Свідома особистість зникає, причому почуття та ідеї всіх окремих одиниць, що утворюють ціле, іменоване натовпом, приймають один і той же напрямок. Утворюється колективна душа, що має, звичайно, часом характер, але така, що представляє дуже певні риси» [4].

Сутність людини маси можна бачити насамперед у «сні розуму», коли на передній план виходять і керівними стають сліпучі емоційні стани, які інколи доходять до крайнощів. Сучасна освіта балансує на межі масовості та персоніфікації, тож куди буде зроблений остаточний поворот, час покаже. Є сподівання, що це буде вибір на користь почуття інтелігенції.

Висновок. Становлення ідеї людини у інобутті породжує почуття, а тілесне здійснення цієї ідеї – емоції, котрі в свою чергу, почуттями розпізнаються і керуються у відповідності до власної ідеї існування, свого образу особистості. Для сучасної освіти постає задача не переносити лінійно надбання західного дискурсу, а критично сприймати і осмислювати у контексті практик, тим самим збагачуючи і доповнюючи їх власним досвідом.

Список використаних джерел

1. Эпштейн М. Интеллигенция, интеллектуалы и социальные функции интеллекта [Електронний ресурс] / Эпштейн М. – URL: http://cdclv.unlv.edu/archives/articles/epstein_intelligentsia_rus.pdf. – Назва з екрана.
2. Основи загальної психології: навч. посіб.: у 2 т. / укл.: Полозенко О. В., Омельченко Л. М., Яшник С. В. та ін. – Київ: НУБіП, 2009. – Т. II. – 257 с.
3. Тард Г. Мнение и толпа / Тард Г. // Психология толп. – Москва, 1998.
4. Лебон Г. Психология народов и масс / Г. Лебон. – Минск: Харвест, Москва: АСТ, 2000. – 320 с.

УДК 378.1

ДИДАКТИЧНА МОДЕЛЬ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТНОГО ПІДХОДУ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

В. С. Мельник, магістр спеціальності Освітні, педагогічні науки освітня програма «Педагогіка вищої школи»

І. М. Петренко, д. і. н., професор – науковий керівник.

Анотація. У статті представлено дидактичну модель реалізації проєктного підходу до організації НДД студентів у вищій